

עיונים לשבת פרשת שופטים עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

אשרה אצל מזבח

הרב שאולי גרינפלד

בין אילן מאכל – אף על פי שעשה אותו נוי למקדש ויופי לו, הרי זה לוקה... מפני שזה היה דרך עבודה זרה: נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם".

מהנימוק שנתנו הרמב"ם והרמב"ן לאיסור נטיעת האשרה, שהוא מטעם שכך היה מנהגם של הגויים, נראה לכאורה, שהאשרה נאסרה כבר בפרשת אחרי מות, ששם הזהירה אותנו התורה⁶:

"ובחקתייהם לא תלכו".

ואם כן, כיון שזהו מנהגם של עובדי האלילים, הרי הוא אסור עלינו ממילא.

מין הראי"ה קוק זצ"ל, בספרו אורח משפט⁷ ביאר, שאין זה כך, משתי סיבות:

א. בדבר שנעשה לתועלת, לא שייך האיסור של "ובחקתייהם לא תלכו". וכאן הרי הסביר הרמב"ם שמטרת האשרה היא 'שיתקבצו שם העם'.

ב. דברים שמקובל אצל בני אדם לעשות לשם כבוד, אינם אסורים, למרות שגם הגויים נוהגים בהם. ולכן אנחנו מנשקים ספרי תורה, ומנקים את רצפת בית הכנסת, אף שגם הגויים מנשקים את הדברים הקדושים להם, ומנקים את רצפת בתי יראתם. ומכיוון שנטיעת עצי נוי בחצר היא דבר שדרך בני אדם לראות בו דרך כבוד, הרי שמצד איסור חוקות הגויים, לא היתה בכך בעיה.

מכאן מברר מין הרב זצ"ל, שאלה מעניינת: האם כך יהיה הדין גם בבתי הכנסת, ה'מקדש מעט' שלנו,

מיד לאחר הציווי על מינוי השופטים והאיסור על לקיחת שוחד, מלמדת אותנו התורה דין שנראה לכאורה שאין לו שום קשר עם העניין הקודם¹:

"לא תטע לך אֶשְׁרָה כל עֵץ, אצל מזבֵּחַ ה' אלקיך אשר תעשה לך".

מה הוא איסור נטיעת אשרה? פירש הרמב"ן:

"כל אילן הנטוע על פתחי בית אלהים יקרא אשרה, אולי בעבור שהוא שם דרך מראה אותו לעם יקרא כן, מלשון 'תמוך אשורי במעגלותיך'². יזהיר הכתוב שלא יטע אילן אצל מזבח ה' לנוי, ויחשוב שהוא כבוד והדר למזבח השם. ואסר אותו בעבור שהוא מנהג עובדי עבודה זרה לטעת אילנות בפתחי בתי עבודה זרה שלהם, וכעניין שנאמר³: 'והרסת את מזבח הבעל וגו' ואת האשרה אשר עליו תכרת'".

דרכם של עובדי האלילים היתה לסמן את מוקדי הפולחן שלהם באמצעות עצים, אשר נקראו עצי אשרה, ולימדה התורה שאנו לא נעשה כמנהגם, ולא ניטע עצים ליד מזבח ה'.

וכן הביא הרמב"ם בספר המצוות⁴:

"האזהרה שהוזהרנו מלנטוע אילנות במקדש או אצל המזבח לנוי לו או ליופי, אפילו נתכוון בכך לעבודת ה', כיון שכך היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו נוטעים לה עצים נאים, יפים למראה, בבתי עבודתם".

ובהלכות עבודה זרה⁵:

"הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה, בין אילן סרק

6 ויקרא י"ח, ג.

7 סי' ל"ז.

1 דברים ט"ז, כ"א.

2 תהילים י"ז, ה.

3 שופטים ו, כה.

4 לא תעשה י"ג. עמ' קע"ז בתרגום הגאון מהר"י קאפח.

5 ו, ט.

"אמר ריש לקיש: כל המעמיד דיין שאינו הגון - כאילו נוטע אשירה בישראל, שנאמר 'שפטים ושטרים תתן לך' וסמך ליה: 'לא תטע לך אשירה כל עץ'. אמר רב אשי: ובמקום שיש תלמידי חכמים - כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר 'אצל מזבח ה' אלהיך'".

הממנה דיין שאינו ראוי לתפקידו, דומה לנוטע אשירה אצל המזבח. וכן כתב הרמב"ם בהלכות סנהדרין¹¹:

"ועוד אמרו כל המעמיד לישראל דיין שאינו הגון כאילו הקים מצבה, שנאמר: 'ולא תקים לך מצבה אשר שנא ה' אלהיך', ובמקום תלמידי חכמים כאילו נטע אשירה, שנאמר: 'לא תטע לך אשירה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך'".

וצריך להבין מדוע דיין שאינו הגון דומה לאשירה אצל מזבח. הסבר מעניין, נתן הרב ראובן מרגליות, בספרו מרגליו הים על הגמרא בסנהדרין. וכך כתב:

"נראה שרצו לומר, במקום שיש תלמיד חכם, לא יפטר את התלמיד חכם, רק שמצרפין לרבנות אדם שאין לו יד בתורה, באמרם הרי הדיינים יורו כהלכה, והוא הנואם המדופלם לא יפריע עבודתם כשיהיה גם הוא מתואר כרב בישראל. זהו כמביא צ'לם בהיכל: אינו מסיר ארון הקודש ממקומו, ואינו מבטל עבודת המזבח, אך משתף גם הצ'לם שיהיה גם הוא בהיכל".

היה מקום לחשוב, שמכיוון שהדיין החדש ממילא אינו פוסק יחידי, נוכל לסמוך על כך שהדיינים האמיתיים הם היו אלו שיורו את הדין, והדיין החדש יוציא לפועל רק את כושר הנאום שלו. באה התורה ולימדה, שלא נוטעים אשירה אצל מזבח. בבית הדין צריכים להושיב רק אנשים ראויים, ואם שום מקום למינוי דיין שאינו ראוי לכך בידיעת התורה שלו, אף אם יש לו כשרונו מבורכים אחרים, ואף שינם שם דיינים אחרים שיודעים לפסוק לפי הלכה.

ונאמר שאסורה נטיעת עצים בחצר בית הכנסת?

בכדי להשיב על שאלה זו, אומר הרב, נותר לנו לברר אם איסור אשירה נוהג גם בבית כנסת.

השיב על כך הרב:

"אין לנו לחדש איסור חוץ ממה שאסרה תורה, וחיידוש הוא שחדשה תורה במקדש, ואין לנו ללמוד בית הכנסת מזה, לחדש איסור דרבנן שלא אמרו לנו חז"ל".

התורה לימדה את האיסור דוקא במקדש או ליד המזבח, ואם כן בבית הכנסת אין איסור. ולכן הסיק הרב שהדבר מותר.

בסיום תשובתו מציין מרן הרב, שכבר עסק בשאלה דומה, הגאון רבי יעקב עטלינגר, בשו"ת בנין ציון. הנידון שם היה, בציבור שרצו להרחיב את חצר בית הכנסת על ידי כך שיקנו גינה שהיתה סמוכה לחצר. אלא שבגינה היה עץ אגוזים, ורצו השואלים לדעת האם מותר יהיה לקצוץ את העץ בכדי שלא יעברו על איסור אשירה.

הבנין ציון השיב, שאין מקור לכך שישנו איסור נטיעת אילן בצר בית כנסת. והוסיף חידוש, שכל האיסור הוא נטיעה של עץ חדש, אבל אם כבר היה עץ, ועכשיו אנחנו באים לבנות שם את בית המקדש או את המזבח, אין חובה לעקור את העץ. ואם כן, במקרה שלהם, שהמדובר הוא בעץ פרי, לא רק שאין צורך לעקור אותו, אלא שאפילו אסור לעקור אותו.

תשובות אלו, מבארות לנו מנהג שהביא המגן אברהם⁸. הרמ"א בהגהתו לשולחן ערוך כתב שנהגו להביא עשבים לבית הכנסת בחג השבועות, זכר לשמחת תורה. הוסיף על כך המגן אברהם:

"נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים [בחג שבועות] ונראה לי הטעם שיזכירו שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהם".

המגן אברהם כתב שנוהגים להביא אילנות לבית הכנסת, ולא חוששים לכך שהדבר נראה כאיסור נטיעת אשירה אצל המזבח. ולהנ"ל הדבר מבואר, שבבית הכנסת אין איסור אשירה⁹.

הזכרנו בתחילת הדברים, שאיסור נטיעת האשירה מובא התורה מיד אר הציווי למנות שופטים. הגמרא בסנהדרין¹⁰ לומדת מסמיכות זאת, מוסר לגבי אחראים על מינוי הדיינים:

11 ג, ח.

8 שו"ע או"ח סי' תצ"ד ס"ק ה.

9 ראה אמונת עיתך 11 תשנ"ו עמ' 20. במארו של הרב יהודה זולדן.

10 ז:.